
Здравко Ранковић

ЖИВОРАД ГРБИЋ, ХОРОВОЋА И МУЗИЧКИ ПЕДАГОГ

Навршило се сто година од рођења Живорада Грбића, вишегодишњег ваљевског гимназијског професора музике. Био је – поред тога и након тога – и успешан хороваћа, композитор, професор у неколико других школа и најзад на Музичкој академији у Београду. Међу уметницима музичарима што их је дао наш Ваљевски крај Грбић је бесумње најзначајније име.

Живорад је син сиромашног ваљевског каменоресца Стојана Грбића и његове жене Милице. Рођен је 6. септембра (по новом календару 19) 1892. године. Грбићи су, према ономе што се упамтило у тој породици, старином из Лике. Још у XVII веку одселила су се из неког села у околини Плитвица два брата; један у Војводину, а други у Србију. Из истог племена је и породица Грба. И једни и други славе 20. октобар (Срђевдан).¹ Ништа, међутим, не знамо о томе када су Грбићи дошли у Ваљево сем да се то догодило између 1862. и 1883. године.² Изгледа да је каменорезац Стојан први Грбић у Ваљеву. Имао је петоро деце, становао у Улици Таковској (сада Мише Дудића) бр. 3, умро је 1895. и тада је у матичне књиге уз његово име уписано занимање "камењар". Живорадова мајка Милица је родом Ковачевић из Ужица. Умрла је у Београду 1948.

Прве додире са виолином Живорад је имао у кући апотекара Милорада Тадића, Грбића комшије и кума. Са једним од своје браће (Василијем) тада је унеколико овладао тим инструментом.³ Може бити да је већ тада имао нечију, какву-такву, стручну музичку помоћ. Јана Урбана, капелника војне музике, на пример.

1 Казивање Стојана Грбића, Живорадовог сина, забележено 15. септембра 1992.

2 У попису житеља Ваљева из 1862. године, објављеном у књизи Б. Перунчића "Град Ваљево и његово управно подручје 1815-1915 (Ваљево 1973) нема овде ни једног припадника те фамилије. Десетог јануара 1883. уписано је у књизи Цркве ваљевске за уписивање венчаних да је младожења Стојан Грбић, "зидар из Ваљева", тада имао 25 година и да је рођен у Суваји, "у Турској". Милица се удала у 20. години.

3 Казивање С. Грбића

После завршене основне школе уписао се, школске 1903/4. године, на Богословију Светог Саве у Београду. Током тог деветогодишњег школовања био је у прилици да стекне солидно опште, али такође и лепо музичко образовање. Наставници црквеног и хорског певања били су му, у тој школи, најзначајнији музички стваралац у Србији тога времена Стеван Мокрањац и млади виолиниста и музички педагог Јован Зорко. Сигурно је да се и под њиховим утицајем даровити Живорад Грбић за свагда везао за музику.

Са дипломом богослова радио је годину и по дана као практикант-архивар у ваљевском Окружном начелству да би се 26. фебруара 1914. запослио у Гимназији у Ваљеву; постао је њен стални хонорарни учитељ музике и певања са недељним фондом од 20 часова.⁴ Постављен је уместо Марка Чанковића, премештеног почетком децембра 1913. из Ваљевске у Кривоаланачку гимназију. Иако је био без уобичајених педагошких квалификација, свршеног богослова Грбића је код ондашњих школских власти за гимназијског наставника музике кандидовало осведочено познавање те материје и несвакидашња музичка надареност и заинтересованост, али и оскудица у кадру за наставу из тог предмета.

Учешће у Првом светском рату започео је 1. септембра 1914, по завршетку Церске битке, најпре као војник у Дринској болничкој чети, потом као обвезник чиновничког реда.⁵ Под крај 1915, на Косову, пао је у аустро-угарско заробљеништво и тамо остао три године.

После ослобођења Грбић је поново у Гимназији, али опет за кратко. У августу 1919. напустио је ту службу, истовремено и родни град, ради студија виолине на Прашком конзерваторијуму. Тада је у Чешкој било на стотине југословенских студената, међу њима и приличан број животно опредељених за музику. У Прагу су, кад и Грбић, студирали Ј. Славенски, К. Одак, М. Логар, М. Вукдраговић, В. Милошевић... Престоница Чехословачке је тада, уистину, представљала важан европски музички центар. "Два симфонијска оркестра, Чешка филхармонија и оркестар Немачке опере, две опере, чешка и немачка, низ камерних ансамбала на челу са славним чешким квартетом, инструменталисти, пре свега виолинисти светског имена и угледа, Кубелик, Коцијан, Онджичек, сјајни аматерски мушки хорови Моравских и Прашких учитеља, и још много тога вредног пажње, пружио је Праг, уз солидну школу, младом човеку који се нашао у њему да стекне знања на којима ће градити свој животни пут музичара".⁶ Све то морало је подгрејавати амбиције младог Живорада Грбића да понешто покуша остварити и у свом Ваљеву, у својој земљи, и тако их колико-толико приближити чешким уметничким достигнућима. Виолину је студирао код професора Јиндржиха Фелда и на завршетку школовања добио од

4 Ваљевска гимназија – Извештај о раду и успеху у школској 1913-14, стр. 20.

5 Службени лист Ж. Грбића (документ у збирци Музичке школе у Ваљеву).

6 М. Вукдраговић, Шездесет година у свету музике, "Летопис Матице српске", новембар 1979, стр. 1521.

њега оцену "одличан". Такве су му биле и оцене из већине осталих предмета, укључујући и оцену из хорског певања. Од оцене "врло добар" мањих није имао. Једну годину (1923/24) провео је студирајући напоредо и на одсеку композиције. Студије музике у Прагу трајале су му шест година, омогућене су му стипендијом Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.⁷

Вративши се из Прага, Грбић се поново запослио у Ваљевској гимназији и у њој остао од септембра 1926. до октобра 1935. године. У међувремену је, извесно време, био наставник Богословије у Сремским Карловцима⁸ и двадесетак дана у марту 1933. у суботичкој Мушкој реалној гимназији. Може бити да он у Суботицу тада није ни ишао већ да је та одлука о постављењу ускоро, из нама непознатих разлога, замењена новом о враћању у школу у којој је и до тада радио. До 5. децембра 1929. Грбић је у Ваљевској гимназији био у статусу привременог учитеља, од тада је суплент, а од 28. јануара 1930. професор.

Прва два раздобља његовог рада у Гимназији – пред Први светски рат и непосредно по његовом завршетку – трајала су одвећ кратко да би му пружила прилику за значајнија музичка прегнућа. Њих ће, међутим, итекако бити по повратку са прашких студија.

Преселивши се у Београд Живорад Грбић је најпре наставник музике у Мушкој учитељској школи (две школске године)⁹ и средњој музичкој школи при Музичкој академији, а затим ванредни професор за виолину на Музичкој академији – од 24. марта 1945. до смрти, 1954. године.

Значајан допринос неговању и развоју музичке културе у Ваљеву и Ваљевској гимназији Грбић је дао и изван редовног рада у школи. У томе је највише успеха постигао са хором "Занатлија" радећи са њим од оснивања, у септембру 1929. године. Поред концерата у Ваљеву и понеким оближњим варошима и варошицама, "Занатлија" се, 3. децембра 1933. године, представио и пред Београђанима. За изведени програм упућено је тада пуно похвала ваљевским занатлијама и њиховом диригенту.¹⁰ "Симпатичан је био – писао је Бранко Драгутиновић – напор ваљевских занатлија, окупљених у певачком друштву "Занатлија", који су, са својим хоровањем проф. Грбићем, певали популарни југословенски програм, доста уједначено у звуку и прилично чисто у интонацији".¹¹ У "Правди" је Драгутин Чолић поводом тог концерта написао да "Занатлија" из Ваљева "несумњиво спада у ред наших најбољих хора из унутрашњос-

7 Документа у породичној збирци Стојана Грбића.

8 "На рад у богословији у Сремским Карловцима" додељен је министарском одлуком од 11. октобра 1930. године (Ваљевска гимназија – Извештај о раду и успеху у школској 1930-31, стр. 4). Тамо је остао две школске године.

9 Постављен је указом краљевских намесника од 19. октобра 1935. – Ваљевска гимназија – Извештај о раду и успеху у школској 1935-36, стр. 3.

10 Више о овом хору: З. Ранковић, Певачко друштво "Занатлија", "Занатство у Ваљевском крају", Ваљево 1987, стр. 188-191.

11 "Звук", јануар 1934, 111.

ти”.¹² У време Грбићевог рада у Сремским Карловцима ”Занатлијом” је дириговао Томислав Зидар, капелник војне музике. Има тврдњи да је Живорад Грбић извесно време радио и са ”Абрашевићем” хором.¹³ Уколико је тог рада доиста било он се могао одвијати само у раздобљу од његовог повратка из Прага до преузимања ”Занатлије”.

Грбић је оснивач Градског музичког оркестра о којем, нажалост, данас премало знамо. Од оно мало новинских вести о том музичком саставу само се у једној, о гостовању оркестра у Бањи Ковиљачи, спомиње Живорад Грбић као његов руководиолац.¹⁴ Поуздано се може рећи да је оркестар радио од 1928. до 1933. године, можда и нешто дуже, и да су његов састав чинила и двојица ваљевских адвоката, виолиниста аматера – Рада Павловић и Љубомир Ћубан Вујић. Не знамо много тога: ко је још био у том, за Ваљево до данас јединственом оркестру; од колико је музичара тај оркестар био састављен; који су све инструменти били заступљени; какав је репертоар неговао; да ли му је Грбић био само диригент или, бар понекад, и извођач-инструменталиста; колико је и где концерата имао.

Два пута се Живорад Грбић огласио чланцима у ”Гласу Ваљева”. Први пут – одговарајући на захтеве да се он енергично заложити за сједињење хорова ”Занатлија” и ”Чика Љуба”. Одбацујући од себе одговорност, и заслугу, за постојање два хора, заступао је становиште ”да утакмица подупире и подстрекава амбицију а тиме и делатност у извесном послу” и категорично се изјашњавао: ”И кад не би било два хора требало би их створити”. У прилог томе дао је и доказе о постојању по два или више певачких друштава у низ наших вароши, а у Нишу чак седам хорова. Уместо за спајање хорова изјашњавао се за укључивање у њих интелектуалаца, јер их у том тренутку у ваљевским хоровима није било.¹⁵ Три године касније приказао је у ”Гласу Ваљева” концерт који су, на гостовању у Ваљеву, дали аматери из Лознице, чланови ”Карацића” (оркестар, мешовити хор, позоришна секција).¹⁶

Под Грбићевим руководством хор и оркестар Ваљевске гимназије постижу изванредне резултате, приређујући концерте у Ваљеву и више градова Србије. О њиховом концерту у Београду, на Коларчевом универзитету, писао је у ”Политици” Милоје Милојевић. Најбоље се на тој приредби представио ђачки мешовити хор, певајући Милојевићеву ”Звезду”, Мокрањчеву ”Осму руковет” и ”Козара” и Прохаскиног ”Гајдаша”. Гимназијалци су тада наступили и са својим женским (”симпатично је

12 ”Правда”, 5. децембар 1933, 7.

13 Говор Миленка Живковића на Грбовићевој сахрани, 9. фебруара 1954.

14 ”Глас Ваљева”, 11. август 1929. – У његовој краткој биографији (аутобиографији?), штампаној у извештају о раду београдске Музичке академије у њеној првој школској години, нема спомена ”Абрашевића”, али има тврдње да је, Живорад Грбић уз ”Занатлију”, био и хоровођа Певачког друштва ”Чика Љуба”. Ни о томе немамо других података.

15 С. П. Т., Два певачка друштва, ”Глас Ваљева”, 19. октобар 1930, 2; Ж. Грбић, ”Два певачка друштва”, Исто, 2. новембар 1930, 2.

16 Ж. Грбић, Лознички ”Карацић” у Ваљеву, Исто, 1. јануар 1933, 1-2.

звучао”) и мушким (”савесно одговорио своме задатку”) хором, а такође и са оркестром и солистима (Живорад Бојић, виолина и Нада Павловић, клавир). Приказ тог концерта, држаног у суботу 18. маја 1929. године, Милојевић је закључио констатацијом: ”Ми смо веома задовољни што можемо да похвалимо рад на музици у ваљевској Гимназији; и ма колико да смо свесни заслуга које у том правцу припадају г. Грбићу, и потребе да тај рад он и даље изводи, морамо да кажемо да је место г. Грбића ипак у Београду, у Музичкој школи. Нашу омладину која жели виолинске стручне музичке наставе и он треба да води. А ми отворено кажемо да је он један од првих који на то има права јер има педагошких способности, и јер је Србин академске спреме”.¹⁷ Такав успех ђаци-музичари из Ваљевске гимназије, и њихови професори, никада више нису поновили.

За сваку светосавску гимназијску свечаност Грбић и његови ваљевски ученици припремали су се са пуно амбиција. У јануару 1930. на тој приредби су се, на пример, представили мешовити и мушки хор, оркестар и млади музичари солисти (виолина, флаута, клавир).¹⁸ Те школске године хор и оркестар имали су и свој концертни део на завршној, видовданској свечаности.¹⁹

Живорад Грбић је, службујући у Гимназији, истовремено био и руководиоца школске музичке збирке. Она је, непосредно пред његов долазак у ту школу, обogaћена новим клавиром, купљеним добровољним прилозима које је сабрало Друштво музичке уметности у Ваљеву.²⁰ На крају школске 1934/35. године ту збирку су чинили: ”Клавир (пианино) са платненом футролом, бас са гудалом, 2 виоле са гудалима, челични лењир, платно за умножавање и 20 клупа; од нота: XI руковат од Мокрањца, ”Народни зборови” од Фр. Лучића и ”Молитва Југословена” од Бошњаковића – све за мешовити хор, једну нотну мапу. Збирка има орман за чување нота и инструмената”.²¹ Он је, уз сав тај рад, био и оснивач (2. октобра 1929. године) Музичког фонда са првобитним задатком ”да се из њега набављају музички инструменти, ноте и прибор”, касније проширеним и на помагање ученика ”чланова хора и оркестра приликом екскурзија са музичким програмом”. Таква једна екскурзија организована је 1933. године, од 7. до 10. априла, када је 70 ваљевских гимназијалаца посетило Горњи Милановац, Краљево и Крагујевац. Плодотворни музички рад Живорада Грбића у Ваљевској гимназији свесрдно је подржавао директор школе Живко Стефановић.²²

17 Др М. М., Концерт Ваљевске гимназије, ”Политика”, 20. мај 1929, 7.

18 Ваљевска гимназија – Извештај о раду и успеху у школској 1929-30, 11-12.

19 Исто, 16.

20 Грађанство Ваљева својој Гимназији, Ваљевска гимназија – Извештај о раду и успеху у школској 1925-26, 16-19.

21 Ваљевска гимназија – извештај за школску 1934-35, 52.

22 ”Глас ваљева” је 26. априла 1931. године, о Стефановићевој смрти, записао да су он и Грбић, док су радили заједно, пронели ”славу и моћ тадашњег нашег ђачког мешовитог хора и оркестра”.

Петнаестог јуна 1930. одликован је Орденом Св. Саве V реда. Свакако и за запажене заслуге у ширењу музичке културе међу Ваљевцима.

Док је био у Ваљеву Грбић је најмлађе Ваљевце учио виолини и клавиру, држећи им часове приватно, по њиховим кућама.²³ Ушао је и у спортску историју Ваљева као иницијатор оснивања Ваљевског тенис клуба, насталог 1927. године.²⁴ Старим Ваљевцима остао је у памћењу као "врло тих и приступачан" човек.²⁵

Као што је то радио и у Ваљевској гимназији, Грбић је и у београдској Учитељској школи предавао ученицима певање и свирање, дириговао ђачким хором и био руководиоца школске збирке за музику.²⁶ У новембру 1937. постављен је за наставника виолине Средње музичке школе која је радила у саставу тада основане Музичке академије. Био јој је и руководиоца. Виолину је неколико година хонорарно предавао и у Музичкој школи "Станковић".²⁷ Извесно време после Другог светског рата био је управник дома за ратну сирочад "Саша и Тамара", утичући тада да се многи од његових тамошњих питомаца заинтересују за музику, да би се неки од њих потом у музици успешно и остварили (Трипо Симонути, Драгутин Богосављевић). Под крај живота био је продекан Музичке академије.

Заједно са Лазарем Марјановићем, Живорад Грбић је приредио аналитичку музичку студију "Скала за виолину" која је изашла у два издања, 1948. и 1957. године. Самостално је извршио редактуру композиција српских аутора за виолину и клавиру "Златне степенице" (изашло у три свеске) и Шевчикову инструктивну виолинску литературу ("Техничка гудала" и "Школа за виолину"). Круном тог његовог рада Миленко Живковић је сматрао збирке "Златне степенице", истичући да су оне "најлепши споменик који је Живорад Грбић оставио нашем музичком нараштају и нашој музичкој уметности".

Мада се школовао за виолинисту он је сопственом афирмисњу као извођача-инструменталисте, било да је реч о солистичким или оркестарским извођењима, претпостављао педагошки рад и рад са хоровима. Има, ипак, и сведочанства о томе. Ускоро по завршетку студија, док је још био у Прагу, учествовао је на концерту Студентског радикалног клуба "Словенски југ" (16. фебруара 1926.). Пред рат учествовао је понекад на концертима свирајући у квартету у коме је један од чланова био Немечек, а за време рата у концертима које је преносио Радио Београд. У том времену његову пунију извођачку активност ометала је ангина пекторис.²⁸

23 Љ. Трајковић, Казивања о старом Ваљеву, Ваљево 1980, 45.

24 З. Трипковић, Тенис у Ваљеву, Календар "Колубара" за 1991, 140-143.

25 Љ. Трајковић, н.д., 45

26 Мушка учитељска школа у Београду – Извештај о раду и успеху у школској 1935-36, 8-9.

27 Музичка академија у Београду – Извештај за школску 1937-38, 67.

28 Казивање С. Грбића

Грбић се огледао и као композитор написавши неколико комада за виолину и клавир, "који су код наших виолиниста наишли на одличан пријем".²⁹ За дело "Интродукција и Рондо" добио је 1953. прву награду на једном конкурс за нова музичка остварења. У његовој породици сачувала су му се још два слична рада: "Коло" и "Невестина песма".

Име Живорада Грбића носи Музичка школа у Ваљеву.

Summary

ŽIVORAD GRBIĆ, DIRECTOR OF A CHORUS AND A PEDAGOGUE OF MUSIC

Among artists – musicians from the Valjevo region, the most important one was Živorad Grbić (1892 – 1954). He was musically educated by attending the divinity college in Belgrade and studying to play the violin in Prague. He was a teacher in the Grammar school in Valjevo, in the divinity college in Sremski Karlovci and in the teachers' training school and school of music in Belgrade. He also worked as a director of a chorus in Valjevo. He was the author of several instructive books for violinists. He also wrote music.